

SAMEN OP ZOEK

ANNEMIEK DE LOOZE

Annemiek de Looze (1999) is PhD onderzoeker aan de Universiteit Leiden. Zij doet onderzoek binnen het JustETrans project, dat gaat over modellen en besluitvorming voor een effectieve en rechtvaardige energietransitie. Ze heeft een achtergrond in Governance of Sustainability.

Het is maandagavond en ik lees de oproep voor een essaywedstrijd voor jongeren. Een vraag aan de ‘nieuwe generatie’: hoe geven we rechtvaardig klimaatbeleid vorm? Want we gaan niet alleen maar voor duurzaam tegenwoordig, we zien ook koppelkansen met een rechtvaardigere toekomst. En de ‘nieuwe generatie’ mag dat oplossen, het gaat immers over onze toekomst en wij zijn de generatie met de innovatieve ideeën en creatieve breinen. Wij zijn de generatie die buiten de gebaande wegen durft te denken. Mijn generatie krijgt een stem, een stoel aan tafel, we kunnen meepraten, eindelijk! Wij zijn de generatie die het echt op moet lossen, een rechtvaardige utopie moet ontwerpen. Een laatste poging, de kennis is daar, de uitvoering moet nu. Wat gaan we doen? Vertel het maar!

Schoorvoetend schuiven we aan, slijpen we onze potloden, schrapen we onze kelen. Het vel blijft wit, de ruimte stil. Waar moeten we in hemelsnaam beginnen?

Ik heb geen oplossingen en geen baanbrekende ideeën.

Die verantwoordelijkheid en druk om het als nieuwe generatie op te lossen en beter te doen verlamt me en vind ik ook niet eerlijk. Want ik kan het complete plaatje van die onbereikbare rechtvaardige toekomst ook niet meer overzien in mijn eentje. Ik pleit alleen maar voor het

toegeven van onzekerheid, het luisteren naar elkaar en het samen blijven zoeken naar een zo min mogelijk onrechtvaardig bestaan. Wellicht een open deur, maar wel eentje waar we nog steeds niet samen doorheen lijken te kunnen.

Ik vind vaak dat ik eigenlijk niks mag zeggen, met mijn vijf vinkjes. Het gaat goed met mij, ik heb een dak boven mijn hoofd en kan desnoods verhuizen naar Amersfoort aan Zee. Ik maak me zorgen, maar mijn werkelijke problemen stellen niet veel voor. Ik ben de generatie die op 1 januari met een vegetarische Unoxmuts een steeds warmere, hoger stijgende zee in duikt. Ik ben de generatie die met enige schaamte geniet van een biertje in de zon op het terras in februari, blij met de aanstaande lente maar me ook hyperbewust van het feit dat deze dit jaar wéér eerder is gearriveerd. Maar we duiken nog, we drinken nog. Want in een hoekje zitten treuren heeft geen zin.

Toch maak ik me zorgen. Iedere dag. Om de stijgende temperaturen. De stormen en de vuren. De smeltende kappen, de bossen die we kappen. De gevolgen voor de mensen om me heen en voor de generaties na mij. De tergende traagheid van transities. De eindeloze politieke debatten en maatschappelijke discussies – het enige circulaire succes waar we altijd van op aan kunnen.

Maar wie ben ik om daar iets van te zeggen? Ik, die dus ook stiekem geniet van een te vroege voorjaarszon. Die wel eens een tompouce of blokje kaas eet. Die de verwarming soms wat hoger zet, in plaats van een rondje te dansen in de kamer om op te warmen. Heb ik het recht om iets te vinden? Iets bij te dragen aan de discussie? Mijn zorgen te uiten? Enkel vragen te stellen zonder

oplossingen te bieden? Te strijden voor ‘rechtvaardigheid’ zonder precies te weten wat het woord betekent?

Rechtvaardigheid is zo’n krachtig, maar tegelijkertijd ook zo’n leeg begrip. We zijn het er allemaal mee eens dat het nodig is, maar wat het betekent, wie dat bepaalt en hoe dat zich uitwerkt in onze samenleving verschilt nogal. In mijn werk als onderzoeker houd ik me bezig met de energietransitie. Daar komen deze onderwerpen dagelijks voorbij. Neem het voorbeeld van een windmolenpark: cruciaal om ons naar een duurzame energievoorziening te bewegen, maar met grootse rechtvaardigheidsvraagstukken. We zijn het er steeds meer over eens dat de energietransitie op een rechtvaardige manier moet plaatsvinden en leggen dit zelfs vast in energiebeleid en toekomstvisies. Maar hebben we het dan over distributie? Waar het geld ligt en wie de lusten en lasten van een windmolen ondervindt? Of hebben we het over procedures? Wie mee mag praten in het maken van beslissingen over hoe dat park eruit komt te zien? Hebben we het over erkenning van de behoeften van omwonenden? Over compensatieregelingen voor hen die negatieve gevolgen ervaren? En waar houdt ‘hen’ op? Hebben we het over mensen? In Nederland, Europa, overal ter wereld? Die nu leven, mijn grootouders, of mijn toekomstige kleinkinderen? Hebben we het over dieren? Alle dieren of sommige? En hebben we het over bomen? Of gaat dat te ver? Kunnen we eigenlijk ooit wel beleid maken en plannen uitvoeren als we overal aan moeten denken? Zijn er compromissen of win-winsituaties te bedenken? Gaat internationaal belang boven mijn behoeften als individu? En als we er – om pragmatische redenen – voor kiezen om selectief te zijn, wie maakt dan de beslissing welke stukjes van de rechtvaardigheidspuzzel aan te leggen? En hoe bepalen we wie dat bepaalt?

De lijst met vragen loopt inmiddels langer door dan een gemiddeld kabinet.

Een rechtvaardig systeem is moeilijk te duiden. Onrecht is beter aan te wijzen. Hier zijn kaders voor, intuïtief maar ook juridisch. En zo stappen organisaties als Urgenda en Milieudefensie naar de rechter wanneer de Staat of een bedrijf weer eens wetten overtreedt. Daarnaast zijn ook individuen iedere dag bezig om rechtvaardigheid een concretere plek te geven in onze maatschappij. Door vraagtekens te zetten bij de huidige gang van zaken. Door in gesprek te gaan met hen die het aangaat en met hen die het aandoen. Door aan tafel te zitten en door op tafels te gaan staan. Soms op normaal volume, soms voluit op de A12. Soms met een concrete vraag of oplossing, soms met een algemene roep om wakker te worden. Soms ben ik daar bij, soms niet. Soms kan ik het opbrengen, soms niet. Soms voel ik me krachtig en verbonden, soms eenzaam en hypocriet.

Samen leggen we steeds meer stukjes aan deze rechtvaardigheidspuzzel. En dat is logisch en dat is goed. Al doende leert men over grote problemen, bijeffecten van beleid en verborgen behoeften. Dat een inductieplaat niet de oplossing is voor iemand die iedere dag werkt. Dat een warmtepaneel in huis niet gezond is wanneer iemand niet zo mobiel is en door warmte te centreren op één plek in de kamer nog minder in beweging komt. Dat een subsidieaanvraag of lening niet in alle culturen geaccepteerd wordt en zonnepanelen daardoor niet zo toegankelijk zijn als ze lijken. Dingen waar ik, en velen met mij, niet van op de hoogte was omdat ze niet direct op mij slaan. Onwetendheden waar ik me schuldig over voel maar simpelweg nooit in aanraking mee ben gekomen.

Maar langzaam leggen we meer stukjes

aan de rechtvaardigheidspuzzel. Zetten we meer stoelen om de puzzeltafel heen. Vragen we mensen aan te schuiven en hun gedachten te delen. Laten we wat stoelen bewust leeg als reminder dat we nog lang niet compleet zijn.

Ik heb geen oplossingen en geen baanbrekende ideeën, maar ik heb wel mijn kant van het verhaal. De kant van een vierentwintigjarige die opgroeide in een stad en later tussen de weilanden, in een omgeving waar plotseling windturbines werden geplaatst en boerderijen moesten sluiten. Die op haar achttiende voor haar studie naar Den Haag vertrok, waar een ‘internationale wijk’ twee betekenissen kan hebben. Die in een slecht (lees: niet) geïsoleerde huurwoning vertoeft maar daar zelf geen verandering in kan brengen. Die onderzoek doet naar energierechtvaardigheid en ondanks de complexiteit van dat onderwerp iedere dag met veel energie en enthousiasme in een fantastisch team samenwerkt. Ik heb wel mijn kant van het verhaal: mijn unieke combinatie van ervaringen, angsten, frustraties, suggesties, meningen en onzekerheden. En ik heb mijn vermogen om toe te geven dat ik het antwoord ook niet heb. Het vermogen om te luisteren. Open te staan voor jouw kant van het verhaal: jouw unieke combinatie van ervaringen, angsten, frustraties, suggesties, meningen en onzekerheden.

Zodat we samen steeds meer kanten aan het licht brengen. Zodat we elkaar leren begrijpen. Niet om uiteindelijk een rechtvaardige utopie te bereiken, maar om in ieder geval steeds verder van een onrechtvaardig systeem af te stappen, met alle onzekerheden, tegenstrijdigheden en veranderingen die daar onderweg bij komen kijken.

Dat klinkt een stuk minder onbereikbaar.